

# Ida Bull: Sosiale forhold i eldre tiders gruvesamfunn

Nordøsterdalsseminaret 2018



Folldal ca. 1900 Fotograf: Johan Fredrik Simensen Hjerkin (1843-1919)



I «plukketuset» arbeidet mindreårige med å sortere mineral fra gråmasse. Foto fra 1912: Musea i Nord-Østerdalen







Øvre Foldals Annex under Lessøe Præstegjæld, Christians Amt. (662)

Yndevand og Hødder Klassen, Kambrumet, ernes Antal	Professioner, Færdigheder Navne i rudsor Familie	Godt rudsor som nu i Fami, lien	Forso norm blod væde brud delv bar ibryg nub	sigte eller gift og opst og indv i str eller i Brand	Forso Tetel, fub Torn gued Noring eller Som af	Samma skal i og v. 10
Husom 22de Familie	Faste Olsen Gjortrud Ole Faste Christoffer Faste Lisbet Faste Marit Faste Ole Hansen	Husbond Faste Faste Faste Faste Faste	47 40 5 3 12 8	1 1	Transport Grubearbejder Plads med Jord	256

Øvre Foldals Annex under Lessøe Præstegjæld, Christians Amt

Husom 22de Familie	Faste Olsen	Husbond	47	Gift 1 gang	Grubearbejder Plads med Jord
-----------------------	-------------	---------	----	----------------	---------------------------------

# Lesja prestegjeld, Øvre Folldals annex folketelling 1801

- Krogen

– Gruvearbeider, plass med jord	13
– Husmann med jord (flere enker)	6
– Gruvearbeider	4
– Stiger, gårdmann	1
– Stiger, plass med jord	1
– Smed, plass med jord	1
– Kirurg, plass med jord	1

- Husom

– Gruvearbeider, plass med jord	13
– Husmann med jord	6
– Gruvearbeider	3
– Gårdmann	2
– Smed, husmann med jord	1
– Dagarbeider	1

- Lonen

– Gruvearbeider	3
– Gårdmann	2
– Gruvearbeider, plass med jord	1
– Smed	1
– Pensjon, plass med jord	1

- Foldalen

– Gårdmann	8
– Husmann med jord	4
– Gruvearbeider, plass med jord	1

- Streitlien

– Gruvearbeider, plass med jord	2
– Gruvearbeider	1
– Gårdmann	1
– Husmann med jord	1
– Skoleholder	1

- Eide

– Verkets postbud	
-------------------	--

# Tynset prestegjeld, folketelling 1801

## Nedre Foldals anneks

- Gårdbruker 13
- Gruvearbeider, husmann med jord 10
- Husmann med jord 9
- Pukkverkarbeider, husmann med jord 3
- Pukkarbeider 2
- Dagleier, jordløs plass 2
- Overpukkstiger 1
- Gårdbruker og arbeider på pukkverk 1
- Husmann med jord, hyttarbeider 1

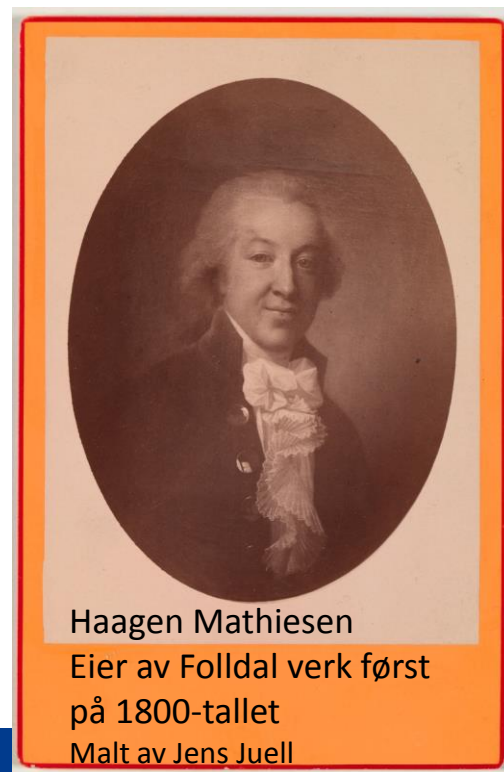
## Lille Elvedals anneks, Lovise hytte plass

- Hyttarbeider 19
- Enke med pensjon fra verkskassen 6
- Hytteknekt 5
- Husmann med jord 5
- Hyttarbeider og husmann 4
- Gruvearbeider 3
- Smelter 3
- Hyttemester 2
- Forvalter ved Foldals kobberverk, gårdbruker 1
- Bergkadett 1
- Proviantskriver og gårdbruker 1
- Stiger 1
- Pliktfogd 1
- Underkullfogd 1
- Sjeider 1
- Skoleholder på verksplassen 1
- Husmann uten jord 1
- Skomaker 1



# Gruvesamfunnet

- **Klassesamfunnet**
  - Direktør, betjenter, mestere, kadetter
    - På 1600-tallet: hentet ekspertise fra bergverk i utlandet
    - På 1700-tallet: ekspertise fra andre bergverk i Norge
    - Opplæring: kadetter under opplæring ved bergverket (Røros, Falun)
    - Bergseminaret på Kongsberg 1757
  - Arbeidere
    - Rekruttert fra bondestanden
    - Rekruttert fra andre bergverk
  - Fra far til sønn
  - Familiene: involvering på flere måter
  - Kvinner
    - Jordbruket
    - Hjelpesfunksjoner i bergverksdriften
  - Barnearbeid





# Husholdet som arbeidsfellesskap

## Gårdmann - bonde

- Selveier eller leilending
- Jordbruket som grunnlag
- Innenfor sirkumferensen:
  - Kullbrenning
  - Plikt til kjøring:
    - Frakting av malm og ved til smeltehytta
    - Frakting av kobber til utskipning
    - Frakting av proviant til verket
- Kjønnssdeling av arbeidet

## Gruvearbeider og husmann med jord

- Arbeid i gruva
- Jordbruksarbeid
- Kjønnssdeling av arbeidet





# Jordbruk i gruvesamfunnet

- **Eilert Sundt på Røros i 1851, om «hagene»:**
- Derved få de den både behageligste og fordelagtigste anvendelse for deres fritider, da værksarbeidet i regelen hviler hver uge om fredagen og lørdagen og om sommeren eller i høhøstningstiden en hel bergmåned («fyrmåned»). Denne måned anvendes da til slått og til at samle rensdyrmose på fjeldene, som på vinterføret hentes hjem, 5-6 læs til hver ko.
- Ved dette stel får konen i huset en for hende passende syssel, og om familien bruker en 10 læs-eng og til disse 10 læs hø hentet 10-12 læs mose, så fødes dermed 2 melkekøer, som med dette foder giver et endog godt udbytte, og dette stel afgiver et meget væsentligt bidrag til husholdningen, så meget væsentligere, som melkekagger er en hovedartikkel i grubearbeidernes udrustning, når han mandag morgen går til gruben for først fredag morgen at vende tilbake til hjemmet.

# Økonomiske forhold

- Arbeidslønninger og arbeidstid
- Bøndenes kjøring av ved og trekull
- Lasskjøring til og fra byen
- Dyrehold: kjøreokser og hester
  
- Jordbruket
  - Dyrehold, okse og hest, kyr, sauer og geiter
  - Dyrking og sanking av fó
  - Korn?



# Forbruk

- Påvirkning på forbruket?
- Pengeinntekter
- Provianthuset
- Produksjon av egen mat og klær
- Endringer?
  - Flere kjøpevarer?
  - Importvarer? (jfr. tobakken)





# Sosial sikkerhet?

- Bedriftsledelse og sivil myndighet koblet sammen
- Helsevesen: lege (kirurg) ansatt
- Pensjon (enker, uføre)
- Fattigvesen
  - Fattigkasseregnskap nevnt 1804



Svennebrevet til kirurgen Johan Friedrich Reinhardt datert København 4. mai 1759. Han er nevnt i arkivet for Folldals verk i 1775. Han døde i 1822.  
(Musea i Nordøsterdalen)

# Barnearbeid



MINØ.25536

# Verkskole

341. Sam:	Rasmus Blostrupsen	Mand	33	1.g.givt	Huusm med Jord	3
342. Sam:	Brynild Olsdr	Hans Kone Deres Børn				
	Embret Oudensen	Logerende	23	Ugibt	Skoleholder paa Verks Pladsen	6

42. Fam	Rasmus Blostrupsen	Mand	33	1.g.givt	Huusm med Jord
	Brynild Olsdr	Hans Kone Deres Børn			
	Embret Oudensen	Logerende	23	Ugibt	Skoleholder paa Verks Pladsen